

Secesija u Srbiji

Novi Sad

Beograd

Subotica

Secesija u Novom Sadu

Secesija u Novom Sadu

Građevine iz doba secesije

Tokom prve decenije 20. veka u Novom Sadu je izgrađen veći broj monumentalnih, ali i manjih objekata, koje danas svrstavamo u secesijske. Stambene palate porodica **Menrat, Vinkle i Adamović**, zatim nova zdanja **Sinagoge, Gradske bolnice, Jodne banje, Mađarske gimnazije** i čitav niz drugih građevina nastao je pod uticajem novog stila.

Ovi objekti su se uklopili u istoricističko jezgro grada, širili na još neizgrađenim parcelama novih ulica, a građeni su i u godinama nakon Prvog svetskog rata, najavljujući savremenu arhitekturu 20. veka.

Zahvaljujući principima secesije, u arhitekturu su uvedeni novi materijali (beton, staklo, kovano gvožđe, keramika), stvoreni su funkcionalni stambeni i javni prostori, fasade su ožvljene maštovitim konstruktivnim rešenjima i novim dekorativnim repertoarom, a urbana matrica dobila svoj današnji izgled.

Secesija u Novom Sadu

Kultura stanovanja - urbani duh Novog Sada

Kultura stanovanja bila je veoma važan segment života Novosađana, pa je prodor secesije u oblasti primenjenih umetnosti bio veoma vidljiv. Zahvaljujući jakim kulturnim i trgovinskim vezama sa evropskim metropolama, ali i solidnim finansijskim mogućnostima ovdašnjih stanovnika, u grad su uvek stizale velike količine upotrebnih predmeta.

Sačuvani stari novosadski enterijeri svedoče da je vladala izvesna mešavina stilova, a secesijski oblikovani predmeti, izrađeni u Nemačkoj, Austriji, Francuskoj ili Mađarskoj, kupovani su zbog svoje praktičnosti, jednostavnosti, dopadljivosti i solidnosti izrade.

Razvoju domaće primenjene umetnosti na prelazu vekova u velikoj meri su doprineli Savka Subotić, Jelica Belović-Bernadžikovska, **Dragutin Inkiostri Medenjak** i Antal Štrajtmán. Njihovim zalaganjem, srpski nacionalni stil je postao poznat širom Evrope koja je u narodnim motivima prepoznala i svoju prošlost.

Secesija u Novom Sadu

PEKLO BELA

(Budimpešta, 1867 – Sombor, 1960), rođen je u Budimpešti u graditeljskoj porodici gde je stekao osnovno i srednje obrazovanje. Studirao je arhitekturu u Budimpešti i Minhenu a u Novi Sad je stigao početkom veka. U sačuvanoj arhivskoj građi srećemo ga u periodu od 1885 do 1914. Peklo Bela je najznačajnija dela podigao u vremenu uoči I svetskog rata. Kuću Štajnic, u Sarajevskoj ulici, podigao je 1910. zajedno sa partnerom, zidarskim majstorom, Vilmošem Linarićem u tada važećem stilu mađarske secesije. Kao izraziti predstavnik stila secesije, Peklo je učestvovao u projektovanju i gradnji zgrade Gvozdeni čovek i Gimnazije u Futoškoj ulici koja je njegovo životno delo, a ujedno i poslednja građevina u gradu koja je podignuta u duhu secesije.

Secesija u Novom Sadu

STAMBENO-POSLOVNA PALATA GVOZDENI ČOVEK

Trg Slobode, 1908.

U saradnji sa budimpeštanskim arhitektom Karoljem Kovačem, Bela Peklo je tokom 1908/09 radio na projektu velike stambeno poslovne palate „Gvozdeni čovek“ koja nosi sve odlike stila secesije: razučena osnova, velike stambene jedinice povezane prostranim komunikacijama kao i čitava lepeza fasadnog ukrasa koja prekriva ulična pročelja. Na uglu je konstruisana manja kupola ispod koje je u niši smešten stari ratnički oklop po kome je zgrada dobila ime. Vremenom palata „Gvozdeni čovek“ postala je jedan od graditeljskih simbola Novog Sada sa početka XX veka.

Secesija u Novom Sadu

VILA ŠTAJNIC

Sarajevska ulica, 1910.

Vila Štajnic u Sarajevskoj ulici, koju je Peklo podigao zajedno sa svojim partnerom Vilmošem Linarićem predstavlja jedan od najlepših primera domaće varijante stila secesije. Od harmonično povezanih arhitektonskih elemenata primetan je novi i slobodniji koncept volumena kao i upotreba keramike u fasadnom ukasu. Zanatski radovi su kvalitetno izvođeni u svim segmentima gradnje.

Secesija u Novom Sadu

GIMNAZIJA,

Futoška ulica, 1913.

Zgrada Gimnazije u Futoškoj ulici poslednje je veliko delo Bele Pekloa, završeno pred sam početak I svetskog rata. Ta grada je ujedno i poslednja izgrađena u stilu secesije u Novom Sadu. Masivan blok dvospratne Gimnazije razuđen je fasadnim erkerima, iznad središnjeg dela konstruisana je piramidalna kupola. Oblici otvora i obimni plitki ukras smešten oko njih u direktnoj su vezi sa lokalnom varijantom mađarske secesije.

U bogato dekorisanoj unutrašnjosti, posebno stepeništa i svečana sala, primenjen je ukrasni repertoar štuko dekoracije, kovanog gvožđa i slikanih tavanica.

Secesija u Novom Sadu

BAUMHORN LIPOT

**(Kisber, 1860 – Budimpešta,
1932)**

Arhitekta Baumhorn Lipot je najpoznatiji predstavnik stila mađarske secesije koji je gradio u Novom Sadu. Ostaće upamćen prvenstveno kao projektant sinagoga; podigao je preko dvadeset sinagoga širom srednje Evrope. U Novom Sadu Lipota srećemo od 1904. kada je projektovao i podigao zgradu Štedionice na centralnom gradskom trgu. Najvelelepnije Lipotovo delo u Novom Sadu je kompleks sinagoge koji čine zgrada hrama, škola i Jevrejska opština, projektovane 1906, a izgrađene 1909. godine. Tokom 1908. Lipot u Novom Sadu gradi dve velike stambene zgrade – Menratovu palatu i palatu advokata Tomina. Obe građevine izvedene su u secesijskom maniru gradskih palata srednje Evrope.

Secesija u Novom Sadu

BANKA, 1904.

Trg slobode.

Lipota je 1904. je projektovao podigao velelepnu zgradu Štedionice (nekada Filozofski fakultet, danas Vojvođanska banka). Koristeći zatečenu zgradu, tačnije njene temelje, Lipot uz tehničke novine u gradu promovise i nove secesijske ideje o izgledu objekta, te novi program dekoracije. Od tehničkih novina može se pomenuti nova međuspratna konstrukcija od armiranog betona- U spoljnoj obradi takođe ima velikih novina. Plitki plastični ukras više nije smešten samo oko otvora već je skladno raspoređen po čitavoj fasadi. Posebno je atraktivno rešenje krovišta i originalnog ukrasa od koga su danas, nažalost, ostali samo manje slikoviti detalji.

Secesija u Novom Sadu

SINAGOGA, 1906.

Graditeljsku celinu Sinagoge u Novom Sadu, koju čine zgrada hrama, škole i jevrejske opštine, Bajmхорh Lipot projektuje 1906. godine kada i otpočinje gradnja. Kompleks je završen i svečano otvoren 1909. Novosadska sinagoga (Aškenatskog obreda a Neološkog rituala) jedna je od najvećih na području srednje Evrope. Građen kao trobrodna bazilika, hram ima kupolu raspona 13 metara koja se uzdiže na visini od 40 metara. Prizemlje je predviđeno za muške vernike, dok su žene verske obrede pratile sa galerije. Sva tri objekta građena su od fugovane žućkaste opeke i ukrašena aplikacijama floralnih motiva izvedenih od bojene majolike. Otvori u višim zonama hrama ukrašeni su sa oko 300 kvadratnih metara dekorativnih vitraža na kojima se između ostalog pominju i donatori.

Secesija u Novom Sadu

SINAGOGA, 1906.

Graditeljsku celinu Sinagoge u Novom Sadu, koju čine zgrada hrama, škole i jevrejske opštine, Lipot projektuje 1906. godine kada i otpočinje gradnja. Kompleks je završen i svečano otvoren 1909. Novosadska sinagoga (Aškenatskog obreda a Neološkog rituala) jedna je od najvećih na području srednje Evrope. Građen kao trobrodna bazilika, hram ima kupolu raspona 13 metara koja se uzdiže na visini od 40 metara. Prizemlje je predviđeno za muške vernike, dok su žene verske obrede pratile sa galerije. Sva tri objekta građena su od fugovane žućkaste opeke i ukrašena aplikacijama floralnih motiva izvedenih od bojene majolike. Otvori u višim zonama hrama ukrašeni su sa oko 300 kvadratnih metara dekorativnih vitraža na kojima se između ostalog pominju i donatori.

Secesija u Novom Sadu

MENRATOVA PALATA, 1908.

Tokom 1908. godine, za trgovca Jozefa Menrata, Lipot izvodi veliku stambeno – poslovnu palatu u gradu poznatu kao Menratova palata. Palata je zamišljena u zatvorenom tipu sa unutrašnjim dvorištem, većim brojem manjih i većih stambenih jedinica, lokalima, radnjama i velikim magacinskim prostorom u dvorišnom delu. I ovde Lipot dekoracijom od plitkog, malterskog ukrasa tretira čitavu površinu fasade. Obogaćenoj formi uličnog trakta doprinosi upotreba niza građevinskih elemenata, balkona, erkera, kao i floralni ukas koji objektu daje živi izgled gradske palate srednje Evrope.

Secesija u Novom Sadu

**PALATA ADVOKATA TOMINA,
1909.**

Trg Marija Trandafil

Ulična fasada, posebno više zone, dekorisane su detaljno upotrebom dekorativne opeke i belog malterskog ukrasa. Zgrada se elegantno završava sa tri izvijena zabata koja završavaju vertikalnu podelu fasade. Sokl objekta, portali i balkoni izvedeni su od crvenkastog veštačkog kamena što je, verovatno, jedna od prvih upotreba ovog materijala na našim prostorima.

Stambene jedinice u uličnom traktu veoma su prostrane, a originalni delovi pokućstva i drvenarije izvedeni su zanatski solidno i kvalitetno.

Secesija u Novom Sadu

DAVID DAKA POPOVIĆ

(Novi Sad, 1886-1967)

**Stambeno-poslovna zgrada
trgovca Jovanovića, 1922/23**

Jedan od prvih većih objekata koji je Daka Popović podigao bila je stambeno-poslovna zgrada („Apoteka“) na Trifkovićeve trgu, prvobitno građena za trgovca Kostu Jovanovića, 1922.

Ovaj objekat i danas svojim nenametljivim poznosecesijskim izgledom predstavlja najskladnije arhitektonsko delo na trgu. Na masivnoj trospratnici nema previše ukrasa. Glavni efekat pružaju dva bočna kalkana i ugaona kupola konstruisana i izvedena po eklektičkim načelima.

Secesija u Beogradu

Secesija u Beogradu

Dva toka srpskog arhitektonskog Ar-Nuvoa: internacionalni i nacionalni

Početak dvadesetog veka u srpskoj arhitekturi obeležila su tri stilska toka: preovlađujući **akademizam** »obnovljenih« evropskih istorijskih stilova, **nacionalni „slog“**, baziran na tekovinama srpske srednjovekovne arhitekture i domaća varijanta Ar-Nuvoa, razvijana pod bečkim nazivom »**Secesija**«. Prva dva pravca izražavala su dvojake kulturne aspiracije poletne srpske države, priznate i teritorijalno uvećane na Berlinskom kongresu 1878. godine. Eklektičkim oživljavanjem akademskih »stilova« na javnim zdanjima utemeljiteljskog razdoblja srpske kulture, nakon viševjekovnog zaostajanja pod turskom vlašću, podražavana je kosmopolitska arhitektura legitimistički ustrojene građanske Evrope, dok su traganjem za nacionalnim stilom izražavane zakasnele romantičarske težnje ka samosvojnoj umetničkoj estetici suverenog naroda.

**Zgrada Doma društva za
ulepšavanje Vračara
1901.**

Arh. Milan Antonović

Karakteristična je po dekorativnoj gvozdenoj ogradi postavljenoj umesto atike, sa neuobičajenim zoomorfnim motivima. Umesto nekadašnjih balustrada, primenjen je secesijski ukras, čime su revidirana akademska pravila komponovanja najviše zone pročelja.

Mozaik sa motivom drveta, po ugledu na Ver Sacrum bečkih secesionista.

Zgrada Jovana Smederevca 1901.

Zgrada Jovana Smederevca (1854-1920), studenta Tehničke velike škole u Beču i poznatog građevinskog preduzimača, podignuta na Uglu Makedonske i Nušićeve ulice u Beogradu, po svom osnovnom sklopu bila je klasično akademski koncipirana, po primeni arhitektonskih elemenata na fasadi bila prva zgrada u Srbiji koja je imala izrazitu secesionističku dekoraciju "sa naturalističkom obradom vegetabilnih motiva".

**Kuća sa zelenim pločicama
Andra Stevanović i Nikola
Nestorović
1907.**

Arhitekta Andra Stevanović i Nikola Nestorović projektovali su stambenu zgradu za trgovca S. Stamenkovića na uglu ulice Kralja Petra i Uzun Mirkove ulice. U ovoj složenoj arhitektonskoj kompoziciji potpuno se raskida sa akademizmom i prihvataju principi nove secesije. Koriste se polihromni materijali, posebno zelene keramičke pločice u čije se površine skladno uklapaju dekorativni delovi, a zatim kovano gvožđe na balkonskim ogradama i na završetku visokog krova. Raspored i kombinovanje ukrasnih motiva, pravolinijskih i vegetabilnih, sa trakama, cvećem i ženskim glavama sa dekorativnim pojasevima predstavljanju novo u arhitekturi beogradske secesije.

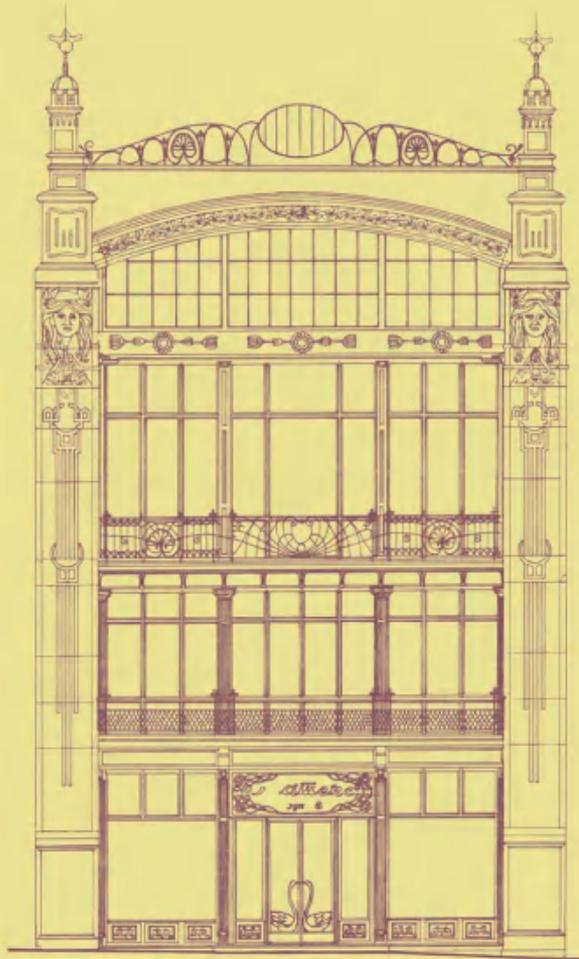
Kuća slikara Uroša Predića Nikola Nestorović

Pod uticajem Vagnera i Olbrihta, tada najpoznatijih i najcenjenijih zagovornika secesije u arhitekturi, Nikola Nestorović, uključuje u svoje kompozicije i pojedine klasične elemente: vence jednostavne profilacije, konzole i prozorske okvire, i obrađuje ih i prilagođava secesijskim motivima među kojima su mu omiljeni buketi cveća u ovičenim poljima, festoni i ženske glave u kombinaciji sa trakama i vrežama.

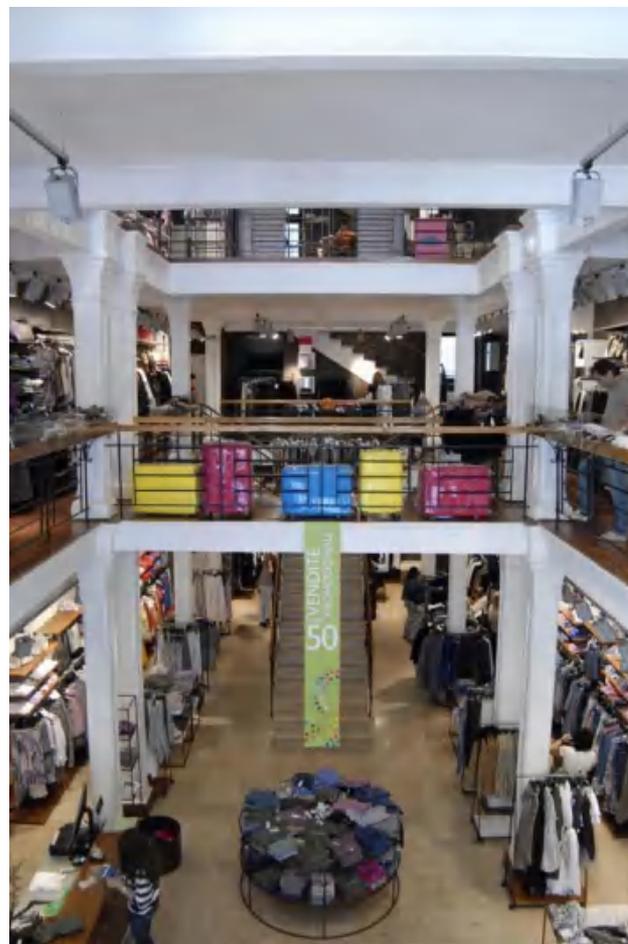
Trgovačka kuća
Arona Levija
Stojan Titelbah
1907.

Arhitekta Stojan Titelbah, poznat po monumentalnom projektu palate Novog dvora, u kome se jedno vreme nalazio muzej Kneza Pavla, pravljenog u maniru akademskog istoricizma, projektovao je kuću Arona Levija u ulici Kralja Petra 39. čija je fasada ukrašena bogatom secesijskom dekoracijom. Secesijskom obradom izdvaju se još i kuće Alkalaja u ulici Zmaja od Noćaja 4 i Žaka Bulila u ulici Kralja Petra.

Robni magazin
Kralja Petra 16
Viktor Azriel
1907.

Jedan od najčistijih primera secesije u arhitekturi Srbije je zgrada Robne kuće u Kralja Petra 16, Viktora Azrielja (1889-1938). Ideja o objektu je, prema svedočenju doneta iz Beča, kao i delovi enterijera i eksterijera, dok su arhitektonske crteže izradili beogradski studenti. Velika zastakljena površina fasade u gvozdenoj konstrukciji, sa balkonskim gvozdenim ogradama i sa lizenama na krajevima, obeleženim mramorom u kome su isklesani secesijski elementi, ostvaruje harmoničnu kompoziciju prvu ove vrste u Beogradu.

Robni magazin
Kralja Petra 16
Viktor Azriel
1907.

Jedan od najčistijih primera secesije u arhitekturi Srbije je zgrada Robne kuće u Kralja Petra 16, Viktora Azrielja (1889-1938). Ideja o objektu je, prema svedočenju doneta iz Beča, kao i delovi enterijera i eksterijera, dok su arhitektonske crteže izradili beogradski studenti. Velika zastakljena površina fasade u gvozdenoj konstrukciji, sa balkonskim gvozdenim ogradama i sa lizenama na krajevima, obeleženim mramorom u kome su isklesani secesijski elementi, ostvaruje harmoničnu kompoziciju prvu ove vrste u Beogradu.

Robni magazin
Kralja Petra 16
Viktor Azriel
1907.

Jedan od najčistijih primera secesije u arhitekturi Srbije je zgrada Robne kuće u Kralja Petra 16, Viktora Azrielja (1889-1938). Ideja o objektu je, prema svedočenju doneta iz Beča, kao i delovi enterijera i eksterijera, dok su arhitektonske crteže izradili beogradski studenti. Velika zastakljena površina fasade u gvozdenoj konstrukciji, sa balkonskim gvozdenim ogradama i sa lizenama na krajevima, obeleženim mramorom u kome su isklesani secesijski elementi, ostvaruje harmoničnu kompoziciju prvu ove vrste u Beogradu.

Robni magazin
Kralja Petra 16
Viktor Azriel
1907.

Jedan od najčistijih primera secesije u arhitekturi Srbije je zgrada Robne kuće u Kralja Petra 16, Viktora Azrielja (1889-1938). Ideja o objektu je, prema svedočenju doneta iz Beča, kao i delovi enterijera i eksterijera, dok su arhitektonske crteže izradili beogradski studenti. Velika zastakljena površina fasade u gvozdenoj konstrukciji, sa balkonskim gvozdenim ogradama i sa lizenama na krajevima, obeleženim mramorom u kome su isklesani secesijski elementi, ostvaruje harmoničnu kompoziciju prvu ove vrste u Beogradu.

Zgrada oficirske zadruge 1910.

Planove projekta zgrade oficirske zadruge, na uglu Masarikove i Resavske ulice su potpisali arhitekta **Vladislavjević, Jovanović i Popović**. Osnova galerije je rešena funkcionalno u odnosu na namenu građevine. U spoljnoj arhitekturi glavna kompozicija preko ugla do bočnih rozalita predstavlja i u celini i u detaljima dobro proučeno rešenje u duhu secesije i u oblikovnom i u dekorativnom pogledu.

Hotel Moskva 1906-07.

Projekat za fasadu izradili su ruski arhitekti u duhu petrovgradske secesije prve decenije XX veka dok je celokupni projekat razrade detalja izradio Jovan Ilkić. Radove je izveo građevinar Karlo Knol. Ova imponantna i najpoznatija zgrada Beograda građena na uglu Terazija i Balkanske ulice, dugi niz godina ocrtavala je siluetu Beograda i predstavljala njegov najviši i najvredniji arhitektonski objekt. Njena secesijska arhitektura novih linija i oblika u obojenoj keramici sa ornamentima od fajansa i sa oblogom prizemlja poliranim pločama švedskog crvenog granita, predstavljala je naviše tehničko dostignuće u beogradskoj arhitekturi ovog doba. Ovome treba dodati i obradu vrata, izloga i kapija u umetničkoj bronzi i bogatu izradu enterijera.

Zgrada SANU

Srpska akademija nauka i umetnosti je najoriginalnija i najsnažnija secesijska kompozicija čiju fasadu su uradili arhitekte **Nestorović i Đorđević**. U kompoziciji zgrade zapaža se prilagođavanje secesijskim principima komponovanja masa i površina, kako u oblikovanju otvora tako i u oblikovanju bogate dekoracije.

Kuća prof. Mihajla Petrovića Alasa

U pokušaju da stvore autentični srpski nacionalni stil mnoge arhitekta su nastojale da kombinuju različite **srednjevekovne motive iz srpske vizantijske tradicije graditeljstva sa savremenim materijalima**. Najviše su se koristili, ukrasni motivi kao što su šahovska polja, obično u dve boje, koji su vešto utiskivani u ravnim ili lučnim trakama na zidovima i oko otvora prozora i vrata. Jedan od uspešnijih primera ovog načina preplitanja različitih geometrijskih oblika nalazimo na kući prof. Mihaila Petrovića Alasa, izgrađenoj 1910. na Kosančićevom vencu 22 po projektu Petra Bajlovića. Arhitekta Bajalović (1879-1947), ostavio je zanimljivo graditeljsko delo koje se kretalo u stilskom rasponu od srpskovizantijskog stila, preko secesije, do kasnog monumentalističkog modernizma.

Telefonska centrala u Beogradu (1905-1908) Branko Tanazević

Tanazević je uspešno pomirio tradiciju i modernitet, plasirajući na njenom asimetričnom pročelju, završenom ugaonom rebrastom secesijskom kupolom, raznovrsne »neomoravske« otvore, polihromne površine i keramoplastične motive. Veliki prozori širokog rizalita zauzimaju znatne površine zidnog platna, dok je plitka plastika, svedena na ravan fasade, sastavljena od pseudomedievalnih rozeta i šahovskih polja. Uz fuge u prizemlju, kojima se aludira na vizantijsko građenje i prepletanu ornamentiku, stvorena je živopisna struktura, slična ostvarenjima tadašnjeg srpskog ćilimarstva. Potkrovni venac ponovo je probijen, a otvori se shodno internacionalnoj praksi Ar-Nuvoa od prizemlja ka vrhu broičano umnožavaju i dimenzionalno usitnjavaju

Secesija u Subotici

SECESIJA U SUBOTICI

Promene koje su stigle iz Evrope polako su se uvukle i u arhitekturu Subotice ali su se dalje razvijale u dva pravca, u dve struje. Dok se jedna struja okreće evropskim centrima kao što su Minhen, Beč, Pariz i London, druga dominantnija se okreće nacionalnoj, mađarskoj varijanti secesije.

Avangardni mađarski umetnici, po ugledu na svoje evropske kolege, smatrali su da industrijski razvoj vodi uništenju svega lepog te da umetnost treba uvesti u svakodnevni život oslanjajući se na narodno graditeljstvo i tradiciju i primenu lokalnih materijala. Tragajući za nacionalnim osobenostima, izučavajući narodno stvaralaštvo i narodno graditeljstvo, mađarska varijanta secesije je stvorila karakterističan i prepoznatljiv arhitektonski jezik.

Gradska kuća
Marcel Komor i Deže Jakab
1908-1910

Za razliku od mnogih evropskih gradova centrom Subotice ne dominira katedrala ili crkva već Gradska kuća.

Arhitektura mađarske varijante secesije.

Gradsku kuću su projektovali Marcel Komor i Deže Jakab, poznati budimpeštanski arhitekti. Građena je između 1908. i 1910. a opremanje enterijera je završeno 1912. godine. Zauzima površinu od skoro 6000 m² sa 16.000 m² korisne površine. Toranj je visok 76 metara, a vidikovac se nalazi na visini od 45,5 metara.

Gradska kuća
Marcel Komor i Deže Jakab
1908-1910

Gradska kuća savremeno koncipirana u skladu sa potrebama vremena i danas zadovoljava mnoge potrebe grada. U njoj se sada nalaze: kabinet Gradonačelnika, Gradska uprava i gradske službe, Istorijski arhiv, butici, banke....

Gradska kuća
Marcel Komor i Deže Jakab
1908-1910

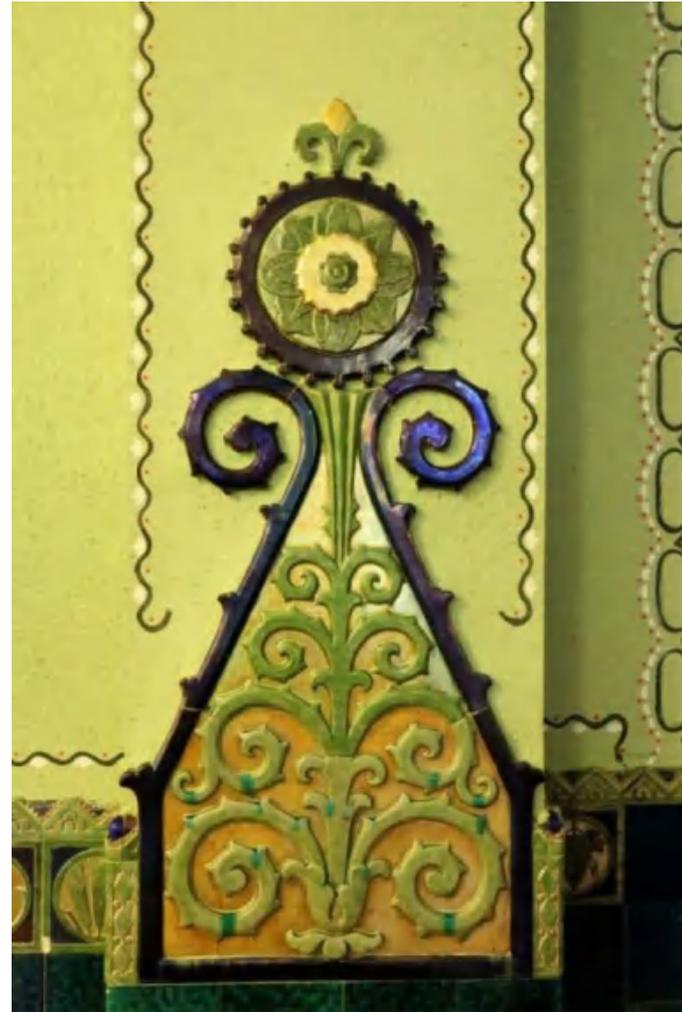
Gradska kuća savremeno koncipirana u skladu sa potrebama vremena i danas zadovoljava mnoge potrebe grada. U njoj se sada nalaze: kabinet Gradonačelnika, Gradska uprava i gradske službe, Istorijski arhiv, butici, banke....

Gradska kuća
Marcel Komor i Deže Jakab
1908-1910

Funkcionalnost i modernost, kao i sinteza različitih grana umetnosti – arhitekture, slikarstva i primenjene umetnosti su verovatno najveće vrednosti ovog objekta.

Dekorativnost secesije, ovde je obogaćena romantičarskom notom mađarskog folklor kroz šare stilizovanih cvetova i cvetnog nakita od keramike i kovanog gvožđa. Izrezbareno drvo, mesingani okovi, svetiljke, keramičke eozinske pločice doprinose umetničkoj vrednosti i raskoši ovog jedinstvenog objekta.

Sinagoga

**Marcel Komor i Deže Jakab
1902.**

Subotička jevrejska zajednica preuzela je drugonagrađeni rad na segedinskom konkursu za izgradnju sinagoge.

Sinagoga je podignuta 1902. godine prema projektima Marcela Komora i Deže Jakaba.

Jedina sinagoga u Evropi koji nosi obeležja mađarske varijante secesije.

Sinagoga je mogla da primi 1600 vernika, 850 muškaraca u prizemlju i 550 žena na galeriji.

Visina unutrašnjeg prostora 23 metra a raspon kupole 12,6 metara. Spoljna visina objekta je 40 metara.

Sinagoga

**Marcel Komor i Deže Jakab
1902.**

Tipična za ovaj stil, floralna dekoracija u vidu paunovog pera, lale, stilizovane ruže ili ljiljana nalazi se kako na fasadama tako i u unutrašnjosti, na vitražima i oslikanim zidovima. Vitraži su izrađeni u peštanskom ateljeu Mikše Rota a fasadna dekoracija i crep u pečujskoj fabrici keramike Žolnai.

Nakon Drugog svetskog rata, mali broj preživelih subotičkih Jevreja nije mogao ni da ispuni ni da održava ovaj objekat. Godine 1976. sinagoga je prešla u ruke grada. Krajem osamdesetih godina prošlog veka u sinagogi su se održavale pozorišne predstave.

**Sinagoga
Marcel Komor i Deže Jakab
1902.**

Unutrašnji prostor, koncipiran kao šator, asocira na starozavetna vremena a blistava harmonija boja u vernicima je trebalo da pobudi osećanje radosti. Kod subotičke sinagoge treba naglasiti i avangardnost njene konstrukcije, sklad njene konstrukcije i dekoracije, prožimanje funkcije i forme.

Sinagoga

Marcel Komor i Deže Jakab
1902.

Unutrašnji prostor, koncipiran kao šator, asocira na starozavetna vremena a blistava harmonija boja u vernicima je trebalo da pobudi osećanje radosti. Kod subotičke sinagoge treba naglasiti i avangardnost njene konstrukcije, sklad njene konstrukcije i dekoracije, prožimanje funkcije i forme.

**Palata Subotičke trgovačke banke
Marcel Komor i Deže Jakab
1907.**

Ovu zgradu su u mađarskoj varijanti secesije, 1907. godine projektovali Marcel Komor i Deže Jakab. Ona je nekada bila jedina banka u glavnoj ulici. Osim banke tu se nalazio restoran a na spratovima stanovi.

Fasada je savijena oko ugla, a sprat je ukrašen dekorativnom keramikom inspirisanom motivima folklorne umetnosti i reljefima izvedenim u kamenu.

Na ovoj zgradi su prvi put u Subotici primenjene velike staklene površine umesto masivnog prizemlja.

**Palata Subotičke trgovačke banke
Marcel Komor i Deže Jakab
1907.**

Glavnu namenu ovog objekta možemo prepoznati u simbolima na fasadi: veverica – simbol vrednoće, košnica – simbol štedljivosti, sova – simbol mudrosti.

Arhitekti Marcel Komor i Deže Jakab

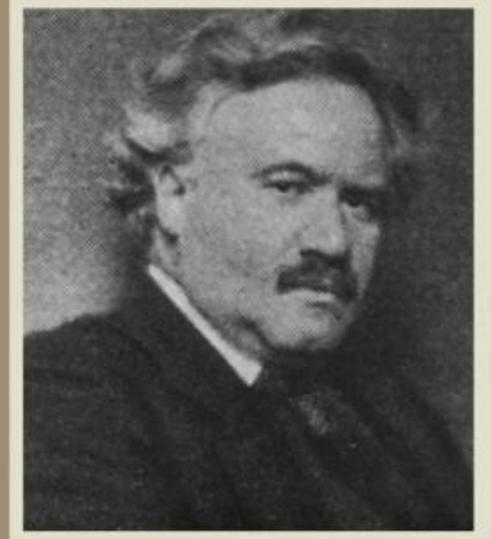
Arhitekti Marcel Komor (1868-1944) i Deže Jakab (1864-1932) udružili su se 1897. godine i otvorili projektantski biro u Budimpešti. Ovaj tandem je projektovao građevine širom Ugarske sve do kraja rata 1918. godine. Bili su učenici i sledbenici rodonačelnika mađarske varijante secesije - Edena Lehnera.

Marcel Komor je bio nosilac projekta, zadužen za koncepciju građevine, za organizaciju prostora, funkciju i konstrukciju, dok je Deže Jakab dizajnirao enterijer, projektovao sve do najsitnijih detalja.

Iako broj objekata koji su projektovali u Subotici nije bio velik, svaki od njih je kasnije postao simbol: Sinagoga, Trgovačka banka (danas Korzo 4), Gradska kuća i veliki kompleks objekata na Paliću - Vodotoranj, Velika terasa, Ženski štrand i Spomen česma.

Marcel Komor

Deže Jakab

Palata Ferenc Rajhla
Ferenc Rajhl
1904.

Rajhl je svoj dom izgradio 1904. godine u mađarskoj varijanti secesije inspirisanom folklornom umetnošću Erdelja, njenim jarko obojenim seoskim kućama, drvenim rezbarenim kapijama, motivima baštenskog cveća i naravno - srca.

Palata je bila funkcionalna i ugodna za život porodice. U prizemlju se nalazio arhitektonski biro Ferenc Rajhla a na spratu su se redale velika trpezarija sa zimskom baštom koja je služila i kao balska dvorana, muški salon za pušenje – uređen kao turska soba, ženski salon, spavaća soba, kupatilo, garderoba i dečija soba – avangardno za vreme u kome je građeno.

Palata Ferenca Rajhla
Ferenc Rajhl
1904.

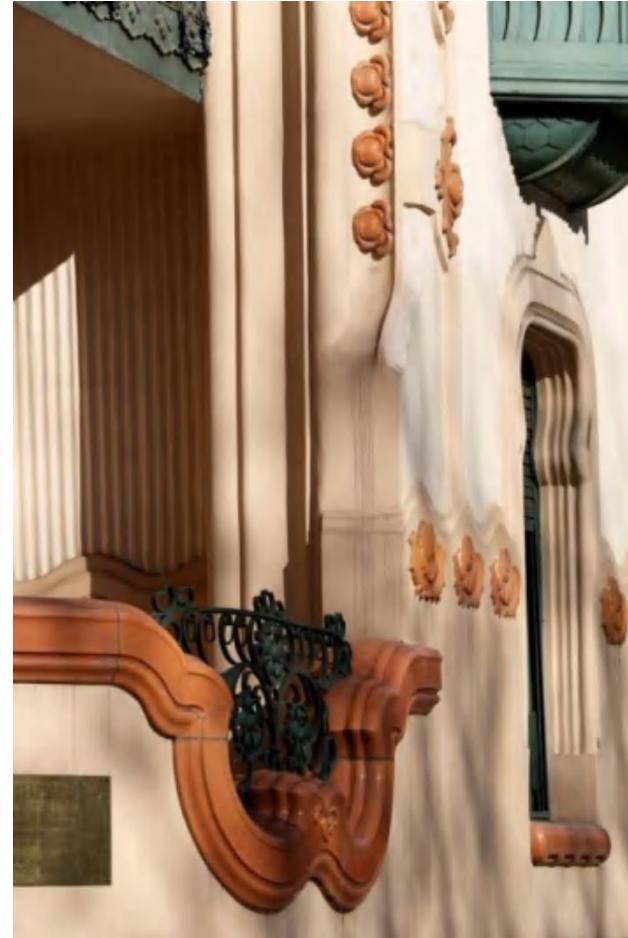
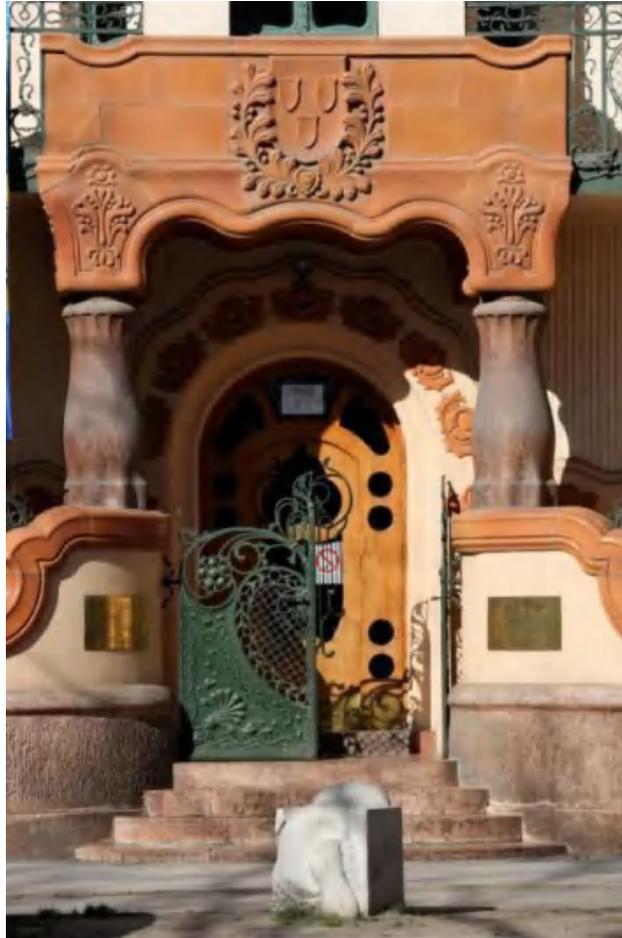
Rajhl nije dugo uživao u blagodetima svoga doma jer je bankrotirao svega 4 godine po useljenju, a njegova palata sa nameštajem, skupocenim predmetima i umetničkim delima je prodana na licitaciji. Danas se ovde nalazi Galerija moderne umetnosti Likovni susret a u dvorištu palate je čuveni kafić. Levo od ulaza se nalazi Rajhlova najamna palata koja se gabaritom, dekoracijom i koloritom nadovezuje na stambenu palatu, mada je daleko skromnija.

Ferenc Rajhl

Ferenc Rajhl (1869-1960) je arhitekturu završio u Budimpešti a u Suboticu se doselio 1896. godine. Delimično povlađujući ukusu klijenata, svoje prve projekte nije izveo u stilu secesije. Iako na konkursima u Subotici nije imao sreće, projektovao je razne javne i privatne objekte:

- zgradu današnje Gradske biblioteke,
- zgradu Gimnazije,
- zgradu nekadašnje austougarske Banke (D. Tucovica 15) i mnoge druge.

Ferenc Rajhl

Ferenc Rajhl (1869-1960).

Rajhl je bio bon vinan, nemilice je trošio na putovanja, umetničke predmete, dragocene materijale za opremu svoje palate – što je bio jedan od razloga zbog čega je 1908. godine bankrotirao. Nakon toga je napustio Suboticu i četiri godine proveo u Segedinu da bi se nastanio u Pešti. Nastavio je da radi kao arhitekta, oporavio se od bankrotstva i do duboke starosti uživao u lepotama života i umetnosti.

Palata Mikše Demetera

Trg sinagoge 3

1906.

Projekat za palatu 1906. godine je od braće Vago, Lasla i Jožefa - arhitekata iz Budimpešte poručio dr Mikša Demeter - lekar i svestrani intelektualac.

Demeterova palata bila je jedna od prvih najamnih kuća sa elementima geometrijske bečke secesije u Subotici. Kuća Mikše Demetera izuzetan je spoj funkcionalnog i umetnički oblikovanog prostora i za ono vreme sadržala je sve postojeće udobnosti. U prizemlju, desno od suvog ulaza u kuću, nalazile su se dve prodavnice a iza njih štamparija. Levo od ulaza bio je raskošan petosobni stan vlasnika i ordinacija, a na spratu još dva slična stana za izdavanje.

2008. godine palata je obnovljena i od tada se na ovom mestu nalazi Gradski muzej Subotice.

Motiv ptica

Radove arhitekata braće Vago uvek krasi motiv ptica, što se može videti i na ovoj zgradi. Najuočljiviji je na ogradi od kovanog gvožđa koja ukrašava terase gde su dve ptice okrenute jedna drugoj.

Gradska najamna palata Branislava Nušića 2

Gradska najamna palata je projektovana u duhu bečke secesije. Njen autor je arhitekta Pal Vadas.

On je modernim konceptom, pojednostavljenim formama, konstrukcijom i izborom materijala oblikovao ovu estetski vrednu zgradu. Smirenost asketske, geometrijske secesije ublažena je ljudskim figurama na zlatnoj pozadini (ispod ugaonog tornja), nenametljivim mozaicima sa stilizovanim predstavama ptica (sa donje strane erкера) i maskama od kovanog gvozdā (iznad ulaznih vrata) - što je direktan uticaj bečkih slikara i arhitekata s prekretnice vekova.

Secesija na Paliću

Palić, jezero i naselje istog imena, nalazi se 8 kilometara istočno od Subotice. Svoju slavu kao banja i mondensko letovalište stekao je krajem XIX veka. Početkom XX veka posao proširenja i obnove banje bio je poveren arhitektima Marcelu Komoru i Dežeu Jakabu koji su u Subotici projektovali Gradsku kuću i Sinagogu. Ansambl palićkih građevina koji pripadaju mađarskoj varijanti secesije „mladih” inspirisane narodnom umetnošću Erdelja, svečano je otvoren 1912. godine. To su Vodotoranj, Velika terasa, Ženski Štrand, Muzički paviljon i Spomen česma.

Vodotoranj

Secesija na Paliću

Velika terasa

Svaka od ovih građevina je drugačija, shodno nameni ali u izboru materijala, konstrukciji i palićkoj crvenoj boji - one su ipak jedinstvene. Komor i Jakab su ideju povezivanja arhitekture i ambijenta Velikog parka doveli do savršenstva. Tako, odbacujući klasično nizanje građevina niz ulicu ili šetalište pored kojih često prolazimo ali ne ulazimo ili ne primećujemo – ovde prolazimo kroz Vodotoranj i Veliku terasu. Primenom takvih prolaza, tremova i terasa izgubila se stroga podela na spoljni i unutrašnji prostor. Prožimanje prirode, arhitekture i enterijera verovatno je najveća vrednost ovih secesijskih građevina.

Secesija na Paliću

Ženski štrand

Secesija na Paliću

Muzički paviljon

Secesija na Paliću

Muzički paviljon

